

**Beli anđeo (Anđeo na grobu Hristovom),
freska iz manastira Mileševa kod Prijepolja, 13. vek**

dernizuje, u isto vreme teži daljem isticanju svoje samobitnosti – susretanju i identificiranju svojih slučajeva. I onda kada se misli da su svi problemi počeli da se rešavaju na jedan način

koji liči na evropski, dolazi do sukobljavanja u minornim činjenicama u početku, da bi to eskaliralo do ogromnih i tragičnih posledica koje ne dozvoljavaju logično objašnjenje.

Antagonizam u nekim trenucima postaje sebi svrha, čak i kod verskih organizacija kod kojih i ekumenizam i praštanje predstavljaju sastavni deo misije. Da li je antagonizam usud Balkana, da li ruralna mržnja može da se potisne na sve načine samo verskim delovanjem? Koliko je potrebno da se svi faktori razvoja balkanskog prostora pozabave međusobnim upoznavanjem njenog stanovništva?

Savremeni politički i ekonomski trenutak predstavlja u stvari novi izazov balkanskom tradicionalnom duhu malih i stalno ugroženih naroda. Nove tehnologije i stvaranje jedinstvenih evropskih integracija ne mogu uvek prevazići stalno osećanje ugroženosti koje se ipak vekovima rađa. Balkan je bio i ostao prostor raznih integracija i različitih državotvornih organizovanja, ali nikada nisu nestali osećaji ugroženosti i pojmovi razjedinjenosti kod običnih ljudi. Dakle, granični pojasevi religija na Balkanu imaju uticaja na procese i na shvatanja samih ljudi ovog prostora.

DINAMIKA U GRANIČNOM POJASU IZMEĐU ISLAMA I PRAVOSLAVLJA

Pojam dinamike u geografiji religije predstavlja dugoročno predviđanje i praćenje procesa širenja i povlačenja u određenim prostorima. U ovom slučaju, u graničnom pojasu religija na Balkanskom poluostrvu. U tom smislu posebno treba isticati nekoliko faktora koji su uticali na odnose između vernika u graničnom pojasu između islama i pravoslavlja.

Pošto su pravoslavlje i islam dve svetske religije, koje se rasprostiru kroz autentično nastanjeno stanovništvo, razvijanje pitanja dinamike prirodnog i mehaničkog kretanja, je izuzetno važno na Balkanu. Pitanje promene strukture stanovništva u multikonfesionalnim sredinama izaziva određene probleme. Ono što je karakteristika, to je da su u periodima, kada se jedno stanovništvo navikavalo na drugo, načinima života dolazi do pitanja tolerancije i poznavanja. Tu se pojavljuju ključni modeli saradnje pripadnika islama i pravoslavlja. Pravi vernici, komšije, dokazuju

vekovima da je moguće razumevanje i poštovanje. Najveće nesreće događaju se kada se u njima pojave migranti pogotovo iz religijski homogenih prostora. To su ljudi koji seju netoleranciju i koji uvek stvaraju velike probleme naročito pripadnicima verskih manjina.

Savremene promene koje su se dogodile na kraju XX veka pokazuju da su odnosi između pripadnika islama i pravoslavlja opterećeni sa nekoliko elemenata:

- nepoznavanjem verskih učenja i jedne i druge religije;
- dugim periodom ateizma koji je narušio upravo pitanja verske tolerancije;
- nedovoljnim poznavanjem (čak nekada i zanemarivanja u medijima) suživota na Balkanu između pripadnika pravoslavlja i islama;
- karakterističnom izmešanošću stanovništva, i naročito,
- promenama koje su nastale razvojem procesa urbanizacije.

Devedesetih godina na balkanskim prostorima stepen netolerancije je dostigao veoma visok stepen što je uslovalo niz nesrećnih slučajeva, teških sukoba, pogibija i velikih iseljavanja stanovništva. Netolerancija i nesigurnost, naročito manjinskih verskih zajednica, bile su jako velike. Promenom vlasti u Srbiji taj proces je počeo da se menja. Od 2001. godine počinje veći proces uvažavanja i poštovanja kako među verskim zajednicama, tako i među vernicima. Nekoliko bitnih stvari su se dogodile koje su značajno uticale na promenu klime među vernicima. Veća saradnja između Srpske pravoslavne crkve i Islamske zajednice na svim nivoima. Promena politike Vlade Srbije prema verskim zajednicama najviše je uticala na taj proces. Pogotovo, ulazak predstavnika islamske vere u organe državne uprave. Veće uvažavanje Islamske zajednice u donošenju odluka koje se odnose na prostore gde žive pripadnici ove zajednice. Posledice tih procesa u odnosima između verskih zajednica su:

- početak izvanredne saradnje između samih verskih zajednica,
- veća sloboda bogoslužjenja,

- uvođenje veronauke u škole i mogućnost međusobne saradnje na obrazovnom planu,
- češće pojavljivanje velikodostojnika manjih verskih zajednica u sredstvima informisanja,
- (to podrazumeva) bolje upoznavanje običnih građana sa manjim verskim zajednicama i naročito sa islamskom zajednicom,
- objavljivanje većeg broja knjiga koje govore o islamu i
- veća komunikativnost između vernika.

Prisutnost islama u prostorima gde dominira pravoslavlje bilo je opterećeno nizom nejasnoća i tenzija, najvećim delom uslovljenih nepoznavanjem prirode islamske religije. To se pre svega odnosi na pitanja uzajamnog poštovanja između pripadnika ove dve religije.

Postavlja se pitanje kako to prevazići i kako postaviti na jedan vrlo konkretan način da bi postojao veći stepen tolerancije i razumevanja između pripadnika ovih dveju religija. Taj proces međusobnog upoznavanja treba razvijati pre svega kod mladih koji se školuju, s tim da je veoma važno da međusobno upoznavanje bude razvijeno u osnovnoj školi.

Mogući načini za bolje upoznavanje su sledeći:

- zajednički časovi veronauke,
- upoznavanje sa ovim religijama kroz redovnu nastavu u osnovnim školama,
- fakultativne posete verskim objektima,
- održavanje letnjih škola, seminara i predavanja na temu međusobnog upoznavanja,
- tumačenje preko medija običaja i pravila pojedinih religija i
- rad sa roditeljima i odraslima na planu tolerancije.

Ovo su samo neki od načina da se pripadnici pravoslavlja i islama bolje upoznaju i da među njima vlada duh tolerancije i poštovanja, a to je jedini put u razvoju demokratskog društva. Ujedno, to je dugoročan proces koji zahteva mnogo strpljenja i razumevanja, a to je jedino rešenje da se prevaziđu brojni

problemi. Poslednje godine daju nadu da smo na putu većeg razumevanja između pripadnika pravoslavne vere i islama u Srbiji.

LITERATURA

- Religije Balkana – susreti i prožimanja, Centar za istraživanja religije BOS, 2002. Beograd
 Refik Šećibović: Uvod u opštu geografiju religije, JUNIR-Prometej-Tersit, 1995, Novi Sad
 Đuro Šušnjić: Religija I, Čigoja štampa 1998, Beograd
 Vladimir Čorović, Borba za nezavisnost Balkana.

REFIK ŠEĆIBOVIĆ

Rođen je 6. 5. 1957. godine u Požarevcu, a osnovnu i srednju školu završio u Beogradu. Prirodno matematički fakultet Odsek za geografiju i prostorno planiranje smer Geografija završio 1982. godine, a poslediplomske studije završio 1985. godine. Magistrirao je 1985. godine na Geografskom fakultetu. Doktorirao je takođe na Geografskom fakultetu u Beogradu 1992. godine.

Predaje na Ekonomskom fakultetu u Beogradu predmet Ekonomska geografija.

Objavio je više knjiga i udžbenika iz ekonomske geografije i geografije religije. Najznačajniji radovi su:

Uvod u geografiju religije, objavljeno 1995. godine;

Školovanjem do posla, objavljeno 1997. godine

Regionalna ekonomska geografija, objavljena 2003;

Regionalna ekonomska geografija II i III, objavljeno 1997. (prvo izdanje) i 2001.

Uradio je više članaka i istraživačkih studija.

U edukativnom smislu se posebno bavio ekološkim obrazovanjem kroz Beogradski ekološki kamp i saradnju sa Eko centrom, i edukativnim radom sa talentovanim studentima u društvenim naukama kroz projekat Beogradske otvorene škole.

Hristologija Kur'ana

đakon mr Srđan Simić

Neistraženost problema međusobnog uticaja raznih religija prvenstveno hrišćanstva i islama i faktora koji su uticali na njihovu pojavu i razvoj usmerili su ovu studiju ka boljem međusobnom rasvetljavanju ovih nedovoljno poznatih istorijsko-religijskih fenomena. Značajan podsticaj za dalja istraživanja predstavljale bi mogućnosti kojima doprinosi ovaj rad u realizaciji perspektiva za atmosferu konstruktivnog dijaloga ovih dveju religija. U prilog ovom proučavanju idu ne samo geopolitičke, geopoetske i kulturološke, u većoj ili manjoj meri, srodne karakteristike regiona iz koga potiču semitske religije, što i predmet ovih istraživanja čini još aktuelnijim.

U okviru iznošenja postulata teme ovoga rada polazi se od transparentnoga prikaza realnog života koji je doveo do pojave Muhammeda i razvoja islama. Takođe, ovaj rad ima za cilj da doprinese rasvetljavanju međusobnih uticaja hrišćanskih i islamskih studija o Svetoj trojici, Gospodu Isusu Hristu i o Bogorodici.

Kao uvid ovoga rada na temu „Hristologija Kur'ana“ poslužiće nam izvesni monoteistički uticaji, pre svega, judeo-hrišćanskih plemena, koji su u unutrašnjost Arabije prodrli i pre sedmoga veka. Arabija pre islamskog doba (Džezirat al-Arab) nalazila se, kako sa verskoga, tako i u političkom i društvenom pogledu, u stanju potpune homogenosti. Sa geomorfološkog stanovišta ona se deli na dva dela: na južni koji je okrenut ka Indijskom okeanu, sa Jemenom i Hadramautom, i na severni, okrenut ka Crvenom moru, sa gradovima Jatribom, Haibarom i Taifom, koji je pretežno bio naseljen nomadsko-beduinskim stanovništvom. Starosedeoci i nomadska plemena bila su pod upravom šejka i prema tradiciji delili su se na dve grupe: Arapi sa juga su potomci Kahtana a Arapi sa severa su ismailićani. Obe grupe su se mešale sa plemenima iz judejstva kao što su: Lahm, Kinda i Hakan. Izvan Arapskog poluostrva, koje se graničilo sa Sirijom, formirala su se: Navatejsko carstvo, sa centrom u Petri, i Sasanidsko carstvo, koje je ispovedalo monofizitizam.¹

Za razliku od ove dve carevine koje su većinom ispovedale monofizitsko i nestorijansko hrišćanstvo, Arapi su zadržali mnogoboštvo koje je često bilo i astralnog karaktera. Vršili su se obredi obilaženja oko kamena i svetih predmeta od kojih je najpoznatiji „crni kamen“ i „Megam Ibrahim“, to jest, kamen na kome je sačuvan najpoznatiji otisak Avramovog stopala. Svi ovi idoli čuvani su uz Kabu i u procesionim ritualima obavezno su poštovani i propisi o obrednoj čistoći tela. U tom religioznom kultu naročito je poštovan muški bog Hubal, dok je Allah smatran najuzvišenijim Božanstvom. Sedmodnevno obilaženje

oko Kabe, ceremonijali u Mini i na brdu Arafat bili su najvažniji elementi islamskog hadža koji je bio praktikovan još u predislamsko vreme. U oblasti grada Meke samo su judeji sačinjavali organizovane celine (Fadak, Haibar, Tejma) a postojale su i manje hrišćanske zajednice koje su ispovedale hrišćanstvo.²

Međutim, bez obzira što je Arabija bila podvrgnuta procesu religijskog previranja, čini se da snažni arapski politeizam nije pretrpeo bitnije promene. Religijski centar bila je Meka, oko kog je postupno podizan grad. Služba u svetilištu, u čijem se središtu hime nalazio i uzidani crni kamen, predstavljao je važan obred hodočašća. Posebnog sveštenkog staleža u pravom smislu reči nije bilo, tako da su obrede vršili članovi uticajnih porodica. Tako su vidoviti vračevi (kahin) igrali važnu ulogu u mekanskom kultu i smatralo se da njihovo znanje dolazi od džina, koji kao telesno materijalno biće može predvideti budućnost. Upravo je i Muhammed, Poslanik islama na početku svoje proročke službe, od strane protivnika nazivan opsednutim (magnum), vračem (kahin) i čarobnjakom (šehir).

Ali, da bi neverujuće Mekance ubedio u istinitost svog proročkog poslanstva, on sebe proglašava za poslednjeg proroka kome je Allah saopštio poslednje otkrivenje i to na „jasnom arapskom jeziku“. To je u neku ruku „najnoviji zavet“ koji ne osporava u potpunosti Bibliju već je u izvesnoj meri, potkrepljuje. Bog je Svoju volju otkrivao ljudima preko raznih proroka ali ju je najpotpunije i najsavršenije otkrio preko Poslanika islama i po njegovoj tvrdnji, to otkrivanje je zapisano u Kur'anu. Istorija počinje hazreti Adamom, koji je prvi ispovedio čist monoteizam (tevhid), koji je kasnije objavljen kao jezgro svih nebeskih učenja od Mojsija do Isusa Hrista. Važno je napomenuti i to da se vera (din) sagledava kao jedan živi dinamički entitet u ispovedanju monoteizma i da ona kao takva ima svoj koren u samome čoveku koji je prirodno urođen (fetrat). Kao klasičan primer, islamolozi navode Avrama kao „oca proroka“ koji je prvobitnu (izvornu) monoteističku veru sačuvao i ispovedio kao „hanif“, to jest, kao musliman

čija je vera čista i koji je verovao samo u Jednoga Boga. Zato se i svi poslanici u Kur'anu shvataju kao obični ljudi i nazivaju se Božijim slugama ili verovesnicima.

Osim njihovog verovanja u apsolutni monoteizam treba obratiti pažnju i na njihovo učenje da je Kur'an kao Bogom otkrivena knjiga nestvoren i večan. Najranija predanja nam govore da je Poslanik islama svoje vizije doživljavao u nekoj vrsti polusna, koji je bio praćen nekim određenim psiho-fizičkim promenama. Ta viđenja dešavala su mu se kad bi „utonuo u dublje slojeve svesti“. Takvo stanje se prvi put pojavilo u četrdesetoj godini života na brdu Al-Nur u Meki. Isto tako, prema tradiciji kur'anska objava posredstvom arhanđela Gavrila trajala je punih dvadeset i tri godine. U vezi sa tim, kur'anski egzegeti razvili su i učenje i o takozvanoj „verbalnoj inspiraciji“ Kur'ana koju je arapski prorok primio u potpuno pasivnom stanju i nepromenjeno je dalje predao (u Kur'anu ne govori Muhammed, nego Bog). Prema tome, sadržaj koji otkriva nije istorija. Javljanje Allaha ljudima putem „inspiracije“ oni shvataju tako da se On ne obraća ljudima rečima koje se mogu čuti, već putem objave koja se pasivno prima. O tom nam svedoče reči iz Kur'ana iz sure Aš-Šura (Dogovaranje): „Nijednom čoveku nije dato da mu se Allah obraća osim na jednom od tri načina: nadahnućem, ili iza zastora, ili da pošalje izaslanika koji, Njegovom voljom, objavljuje ono On što želi – On je, zaista, Uzvišen i Mudar!“ (sura 42, 51). Možda se ovim želi postići indentifikacija Kur'ana sa Rečju Božijom. Stoga postoji „Um al-Kitab“ (Nebeska knjiga) i „idžas al-Kuran“ (neponovljivost Kur'ana). Nesposobnost ljudi da sastave knjigu sličnu Kur'anu po islamolozima je dokaz za to da on nije stvoren.³

Sa druge strane, islamska egzegeza je razvila kult svetaca (vali) kao „oponašanje proroka“ koje je verovatno nastalo ugledanjem, direktno ili indirektno, na hrišćanski kult svetitelja. Ali, ono što ostaje nejasno jeste šta je to Poslanik islama video na „najdaljem kraju“ ili „horizontu“, kako to Kur'an tvrdi. Rešavanju ovoga problema može nam i ovoga puta po-

Detalj freske „Rođenje Hristovo” iz crkve Sv. Trojica manastira Sopoćani. Živopis ovog hrama ubraja se među najveća slikarska ostvarenja 13. veka

moći islamska tradicija koji ovaj doživljaj opisu- je kao čisto duhovni, po kome je arhadeo Gavrilo fizički otvorio grudi Poslanika islama, i očistivši mu srce, spustio mu Kur'an: „... on Allahovom voljom, tebi stavlja na srce Kur'an...” (sura 2, 97 upr. sa 26, 19).

Svakako da čitanje Kur'ana na arapskom kao „bogoslužbenom jeziku” ima za cilj vas- postavljanje jedinstva celokupnog musliman- skog sveta u jednu islamsku zajednicu (uma). Poslanik islama je time stvorio religiju za Ara- pe, ukinuvši političko-rasne razlike, proklamu- jući apsolutnu jednakost među pripadnicima iste vere, jer po Kur'anu: „Vjernici su samo braća...” (sura 49, 10).

Srž celokupnog islamskog verovanja jeste pokoravanje volji Jednog i Jedinog Boga (Alla- ha), Koji je Nedeljiv, nema deteta (Valad) i ni- ko Mu nije ravan. Toj apsolutnoj jedinosti Bo- žijoj se ne sme pridodati druga suština (šara- ka); jer Bog kao Tvorac neba i zemlje je samo Jedan. Možda su se i najčešći prigovori Poslanika islama protiv hrišćana i sastojali u odbacivanju vere u Sina Božijeg, kao drugog lica Svete trojice, jer po njemu, to bi i podra- zumevalo Allahu pridodati „drugu suštinu”. Za Poslanika islama je neshvatljivo da Bog ima Sina, jer po Kur'anu: „...Bog nije rodio i rođen nije i niko Mu ravan nije” (sura 112, 3-4). Za njega, Bog od večnosti postoji (al-gajjumu) i

On je Jedan Jedini i to je Njegova sušastvenost. U suri 19, 88 stoji: „Oni govore: ‘Milostivi ima dijete!’ ” Pri tom je važno napomenuti da arapska reč „valad” ne znači isključivo sin, nego je opšta oznaka za dete, pri čemu se može razumeti i muško i žensko. Ima i mišljenja da se u kur’anskom tekstu ne upotrebljava reč „ibnun”, što znači sin, i ne koristi se za ime drugog lica Svete trojice onako kako se to shvata u Svetom jevanđelju.⁴ Ovim se možda i otvara mogućnost novog dijaloga između hrišćana i muslimana. Zato bi se, pre svega, moglo približe objasniti šta je Poslanik islama podrazumevao pod ličnošću sina Božijeg. U suri 19, 35 stoji: „Nezamislivo je da Allah ima dijete, hvaljen neka je On! Kad nešto odluči, On za to rekne samo: ‘Budi!’ I ono bude.” Tu se u mekanskom periodu, ime Sin Božiji (ibnu llahi) ne pojavljuje, već kasnije, u medijanskom periodu. Prema Klausu Šedlu, može se reći da nepominjanje Hristovog sinovstva Božijeg u mekanskim surama znači da je ono specifično hrišćanski izraz koji se u islamu ne sreće, a da bi se sačuvala vera u Jednoga Boga u borbi protiv politeista Poslanik islama je jevanđeljske iskaze o Sinu Božijem shvatio u biološko politeističkom smislu.⁵ U medijanskoj suri 5, 17: „Nevjernici su oni koji govore: ‘Bog je Mesih, sin Merjemin!’ Reci: ‘Ko može spriječiti Allaha da, ako hoće, uništi Mesiha, sina Merjemina, i majku njegovu, i sve one koji su na Zemlji?’ Allahova je vlast na nebesima i na Zemlji i na onome što je između njih; On stvara što hoće, i Allah sve može.” Isto tako na drugom mestu se veli: „Nevjernici su oni koji govore: ‘Bog je Mesih, sin Merjemin!’ A Mesih (Mesija) je govorio: ‘O sinovi Izrailovi, klanjajte se Allahu i mome i vašem Gospodaru! Ko drugoga Allaha smatra ravnim, Allah će mu ulazak u dženet zabraniti...’” (sura 5, 72); „Nevjernici su oni koji govore: Allah je jedan od trojice! A samo je Jedan Bog!... (sura 5, 73); „A kad Allah rekne: ‘O Isa, sine Merjemin jesi li ti govorio ljudima: Prihvatite mene i majku moju kao dva Boga uz Allaha?’ – on će reći ‘Hvaljen neka si Ti! Meni nije prilično da govorim ono što nemam pravo...’” (sura 5, 116); „O sledbenici Knjige, ne zastranjajte u

ovom vjerovanju i o Allahu govorite samo istinu! Mesih, Isa, sin Merjemin, samo je Allahov poslanik, Riječ od Njega koju je Merjemi dostavio, i duh od Njega; zato vjerujte u Allaha i Njegove poslanike i ne govorite: Trojica su! Prestanite, bolje vam je! Allah je samo Jedan Bog, – hvaljen neka je On! – zar On da ima dijete?!...” (sura 4, 171-172); „... a kršćani kažu: Mesih je – Allahov sin...” (sura 9, 30).

Ginter Rise u svojoj studiji dolazi do ključka da su kur’anski iskazi o Isusu Hristu monofizičke prirode⁶ Konkretno se ovde radi o formi „inna llaha huwa l-masih” Bog je Hristos.⁷ Hrišćansko učenje o Sinu Božijem je dokaz Božije svemoći i pod aspektom šaria muslimani objašnjavaju kao pogrešan put (zabluda). Po islamskom učenju Isus je stvoren, ali nije rođen.⁸ Interesanto je pomenuti da Kur’an u svojoj specifičnosti delatnost Isusa Hrista veže za njegovu bezgrešnu proročku službu. Po Kur’anu, Isus je jevanđelje od Boga primio, kao što je Muhammed Kur’an, a Mojsije Toru. Da bi Bog Sve otkrio On i stvar Isusa Hrista u jednom znaku (auua) kroz zapovednu reč Božiju, što po njima znači da je Hristos rođen snagom Tvorčeve reči. Gospod Isus Hristos, je po islamu, samo poslanik i nije Bog, dok „Reč” i „Duh” označavaju uzdizanje Hristove čovečanske prirode. Zapravo, Isus označava Reč, zato što je on rođen snagom Tvorčeve reči, a Duh je tvorevina oličena u Reči Tvorca, nastao sa Božijom Reči.

Termin kelam, po islamskom učenju, označava Isusovo sušastvo, islamski egzegeti su ga pogrešno povezali sa hrišćanskim pojmom Logosa. Ovo dualističko shvatanje je i doprinelo pogrešnom izjednačavanju koncepta islamskog monoteizma sa učenjem hrišćanske trijadologije. Kao eklatantan primer, napomenućemo da je Isus u Kur’anu obeležen sa tri suštinska iskaza: a) On je Allahov poslanik (rasulu llahi), b) On je reč Njegova (kalima) i c) Duh od Njega (ruh). Prema ovim iskazima iz sure 4, 171 jasno je da Poslanik islama osporava Bogočovečansku ličnost Isusa Hrista, što i znači da su jedinstvenost i trojičnost u Bogu za njega nezamislivi, jer Allah je samo Jedan Bog. U suri 3, (33-57) dat je

opis takozvanog Medijanskog jevanđelja koje se može podeliti na dva dela: od javljanja o rođenju Isusa Hrista (33-44) i od otkrivenja do Vaznesenja (45-57). „O Merjema, Allah ti javlja radosnu vest, od Njega Riječ, ime će mu biti Mesih, Isa, sin Merjemin, biće viđen i na ovom i na onom svijetu i jedan od Allahu bliskih.” (3, 45). Marijine prigovore, to jest njenu sumnju, odbacuje anđeo: „Eto tako – reče, – Allah stvara što On hoće. Kad nešto odluči, On samo za to rekne: 'Budi!' – i ono bude!” (sura 3, 47). Ovo je izričito odbijanje teologije o Logosu, projavljenje u liku anđela, kada je on Mariji objavio „Reč od Boga”. Isus

Hristos je po Kur'anu stvoren kroz stvaralačku reč Božiju u utrobi Marijinoj i to se nije dogodilo sa preegzistentnim Logosom kao u Jovanovom jevanđelju. Po Kur'anu, Logos ne postoji od večnosti, već je stvoren kao instrument kojim se Tvorac služio pri stvaranju! To i znači da je definicija njegove hristologije: Isus je Allahov rob! ('abd – Allah).

Isto tako, Poslanik islama govori o Isusovoj ranoj smrti kao o jednom prividnom događaju koji se u stvarnosti nije desio. Protiv „krsne smrti” Poslanik islama je polemisaio sa judejima a o „prirodnoj smrti” sa hrišćanima. Svaka-

ko da je Poslanik islama raspeće Hristovo objasnjavao u smislu doketizma.⁹ Po islamskom predanju, Hristos nije razapet, jer ga je Bog istog dana, ili momenta, k Sebi uzdigao i to kada je njegova sličnost (šubiha) nekom drugom bila vidljiva. Smrt Hristova, izložena je u suri 19, 33: „I neka je mir nada mnogom na dan kada sam se rodio i na dan kada budem umro, i na dan kada iz mrtvih budem ustao”, što po njima nema eshatološki značaj, već se odnosi na njegovu prirodnu smrt.

Na sličan način, u Kur'anu je zabeleženo šta Bog u ispoljavanju Svoje sile znacima može da učini. Ideja o ču-

Meka, centar sveta, sa naslovne strane arapskog atlasa iz 958/1551. godine. Na ivici kruga su imena svih islamskih zemalja; linije pokazuju njihovu orijentaciju u odnosu na Ka'bu kao duhovni centar islama, središte vere i stecište hodočasnika

desnom i devstvenom začecu Bogorodice i ovde se pripisuje stvaralačkom duhu Božijem, jer Bog jednostavno „udahnuje“ od Svog duha (nafahna min ruhina). To znači da se anđeo Gavriilo javlja samo u ulozi posrednika a ne u ulozi „oca“. Apsolutno Transcedentni Bog objavljuje Mariji „Reč od Njega“ koja je samo objavljena u pozdravu anđela, što znači da se Marijino začecje ne može dovesti u vezu sa prirodnim začecjem. To „ovaploćenje“ je samo pojava Duha koja se pripisuje stvaralačkoj sili Božijoj. To znači i da Bog ispoljava moć stvaranja iz ničega, što predstavlja osnovno obeležje Njegova suvereniteta, koji On sa lakoćom realizuje. Akt stvaranja se može shvatiti i kao Lični čin Svevišnjega kroz imperativ: budi! – pri čemu ta ista reč sadrži i objavu Njegovoga otkrivenja.

Za razliku od prethodnih sura, koje govore o pojavi i misiji obećanog Mesije, na ovom mestu sada dolazi do zajedničke divinizacije i Gospoda Isusa Hrista i Majke Božije, koja se objavljuje kao poseban Znak o dokazu milosti Božije: „To je tako! – reče on. Gospodar tvoj je rekao: 'To je Meni lako', i zato da ga učinimo znamenjem ljudima i znakom milosti Naše. Tako je unapred određeno!“ (sura 19, 21). Kao znak, On je dokaz za manifestaciju sile Božije, te se sada ispunjenje očekuje – da razumni ljudi kao glasnici proslede vest. Cela istorija o dolasku najvećeg poslanika Božijeg predstavlja svedočenje o milosti Allaha prema verujućim ljudima, datu kroz posebnu objavu znaka, uključujući pojavu Marije i rođenje Isusa Hrista (upr. sa surom 23, 50). Na kraju, „Sudnjeg dana“, nevernike će vatra progutati, a verujući će ući u raj.

Na kraju, neka mi bude dozvoljeno da u cilju boljeg međusobnog upoznavanja hrišćana i muslimana navedem reči vaseljenskog patrijarha carigradskog, Vartolomeja Prvog: „Problem ne leži u različitom verovanju, nego u različitom načinu traženja. Ako mi Boga iskreno, nesebično tražimo, On će nam se otkriti u meri naše ljubavi prema Njemu. Ali ako mi Boga tražimo kroz naše sopstvene interese, onda će Bog biti produkt naše uobrazilje.“

¹ A.Hourani, Die Geschichte der Arabischen Volker, Frankfurt am Main, 1997, str.29.

² T.Andrae, Der Ursprung des Islams und das Christentum, str.201.

³ A.Neuwith, Das Islamische Dogma der Unnachahmlichkeit des Korans in literaturwissenschaftlicher Sicht in.: Der Islam 60, 1983, str.170.

⁴ Cl.Schedl, Muhammad und Jesus, Wien 1978, str.243.

⁵ isto, str.328.

⁶ G.Risse, Gott ist Christus, der Sohn der maria, Bonn 1989, str.151-152.

⁷ Cl.Schedl, 1978, str.529.

⁸ H.Busse, Die theologischen Beziehung des Islams und Christentum, Dermstadt 1988, str.54.

⁹ G.Jasper, Zum Verstandhis der Rahma Gottes, in: Gottes ist der Orient, Gotte ist der Okzident, FS. Fur Falaturi, Koln 1991, str.455.

SRĐAN SIMIĆ

Srđan Simić je rođen u Beogradu 13. 09. 1970. godine. Osnovnu i srednju školu završio je u Beogradu. Na Bogoslovskom fakultetu SPC diplomirao je 20. 09. 1994. godine. Intenzivni kurs nemačkog jezika završio je u Frajburgu 30. 06. 1995. Po povratku iz Švajcarske upisao je post-diplomske studije 1995. na Bogoslovskom fakultetu – Odsek bogoslovsko socioloških nauka. Za asistenta pri katedri Istorija religije postavljen je 1996. godine.

U Austriji, na Rimokatoličkom univerzitetu u Gracu, studirao je tri semestra islamistiku na Karl – Frances fakultetu. Magistrirao na temu: Učenje Kur'ana o Isusu Hristu, što je i štampao Bogoslovski fakultet SPC 2002. godine.

Ličnost Isusa Hrista u književnosti Irana

prof. dr Mahmud Fotuhi

Isus Hrist je u književnosti Irana posle prihvatanja islama veoma mnogo prisutan. Vrlo malo pesnika ili pisaca se u persijskom jeziku može pronaći koji nisu spominjali Hristovu ličnost, etiku ili njegova dela. Dozvolite da pre svega iznesem jednu statistiku pominjanja imena Isusa Hrista u opisu persijskog pesništva. Ne uzimajući u obzir brojne metafore i alegorije na Hristovo ime, život i ličnost, koje postoje u persijskim pesmama, u delima 35 čuvenih iranskih pesnika, 937 puta se pominje ime Isus ili Hrist, a u delima 48 manje poznatih pesnika pominje se 633 puta. Znači u 83 knjiga čuvene iranske poezije od 900-1900 godine, pominje se ukupno 1570 puta, sa slavom i poštovanjem ime Hristovo. I svuda iranski pesnici njegovu ličnost, moralnu savršenost i njegovo nebesko učenje slave i uzdižu. Ova brojka je dobar pokazatelj Isusove omiljenosti kod iranskih muslimana. Posle 1400 godina postojanja islama, mogu reći da

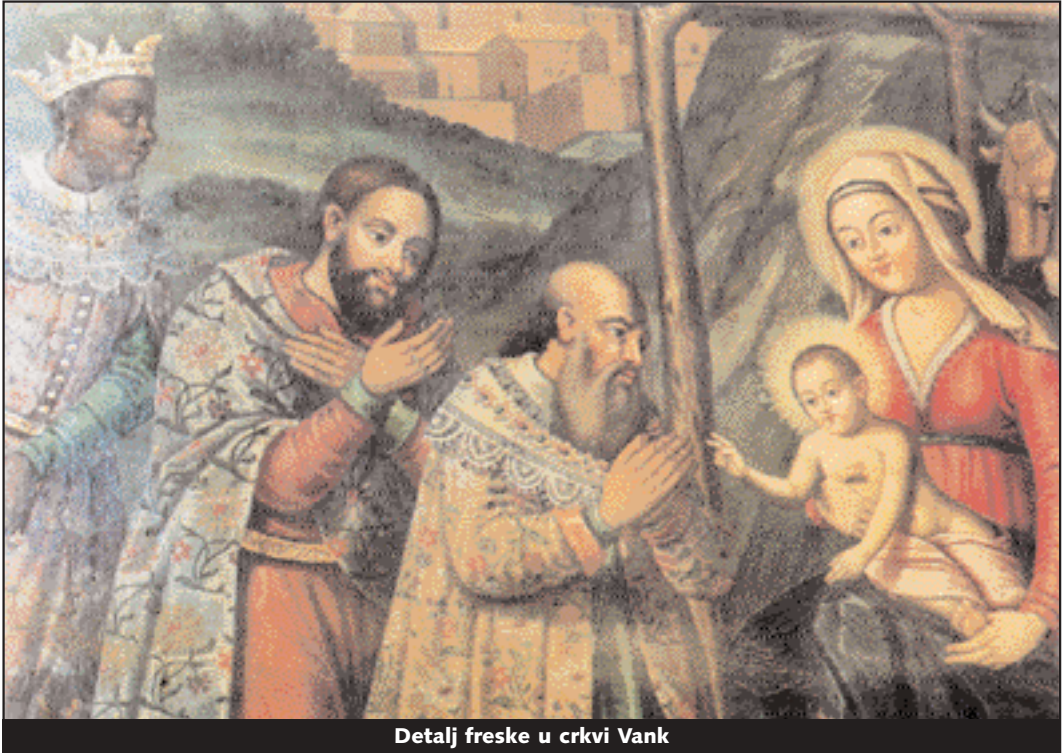
ne postoji nijedan iranski pesnik ili pisac koji ga ne pominje po dobroti i plemenitosti i svi oni ga smatraju jednim od velikih proroka, donosiocem zakona Božijeg, a njegovo poštovanje svrstavaju u obaveze.

Postoje dva puta kojima su iranski pesnici dobijali najveći deo svojih informacija o hrišćanskim običajima i kulturi: jedan su islamski izvori, a drugi su kontakti sa hrišćanima i zajednički život sa njima. U prvom periodu persijskih pesama na dari jeziku mogu se videti delovi hrišćanske tradicije koji su u Iranu preostali od hrišćana aškanijanske i sasanidske epohe i koji su ponekad nalazili svoje mesto i u pesmama na kasnijem persijskom jeziku. Na primer, brojne kratke alegorije na tradiciju i život monaha u pesmama Rudakija Samarkanda (940) i Kasajja Samarkandija (1001) posledica su njihovog zajedničkog življenja sa hrišćanima u gradovima Horasana. Znamo da u to vreme islamsko predanje još uvek nije bilo rašireno među Irancima. U delima pesnika koji su putovali u hrišćanske zemlje mogu se videti osvrti na hrišćansku tradiciju i običaje. Naser Hosro Kabadijani Marvazi (1088) u svojim delima: „Knjiga putopisa“, „Divan“ i „Knjiga svetlosti“ takođe spominje hrišćanstvo i hrišćanska verovanja. U pesmama glavnog dvorskog pesnika seldžučke dinastije Amir Moezija (1131), ispoljena su osećanja protiv Vizantije jer je u to vreme Alb Arslan na granicama sa Vizantijom ratovao protiv hrišćana, a Iranci su čak i zarobili cara Diopanusa (1071). Nezami Gondžavi (1208) u svojoj „Riznici tajni“ prenosi jednu poznatu priču koja ima refleksije i u evropskoj književnosti a koja govori o poštovanju koje je Isus pokazao prema jednom psu koji je mrtav ležao na putu. Njegova „Knjiga o Aleksandru Veli-

kom“ („Eskandername“) pokazuje da je po-
navao kulture Grčke i Rima.

Hakam Šervani (1199) je više od svih
iranskih pesnika bio upoznat sa hrišćan-
stvom. Njegova majka je bila hrišćanka ne-
storijanka iz Gruzije. Hakam se interesovao
za hrišćansku teologiju i vrlo dobro je pozna-
vao istočno hrišćanstvo. Pesme su mu pune
brojnih alegorija na hrišćansku tradiciju, obi-
čaje, praksu i verovanja, a njegovo shvatanje
je veoma teško za jednog iranskog čitaoca
koji nije upoznat sa hrišćanskim verovanjima
i običajima. Njegova poznata kasida „Hri-
šćanstvo“ („Tarsaije“) puna je hrišćanskih iz-
raza i metafora. On je ovu kasidu spevao u
čast nekog vizantijskog princa (po svojoj pri-
lici Andronika Komnena (1185)) koji je u to
vreme boravio u Hakamovom gradu (Šarva-
nu). U toj knjizi su napisani brojni komentari
i objašnjenja ruskog iraniste Vladimira Minor-
skog. Hakam je majstor komplikovanih i te-
ško pojmljivih slika koje su teške za shvatanje
jer potiču iz hrišćanstva. Slike poput njegovih
ne mogu se videti u pesmama nijednog dru-
gog pesnika ni pre ni posle njega.

Mevlana Dželaludin Rumi (1273) je godi-
nama živeo u Konji u Maloj Aziji. Živeo je sa
hrišćanima koje je odlično poznavao i pone-
kad je išao u crkvu ili druga hrišćanska sveti-
lišta. On je, poput ostalih iranskih mistika,
Isusa smatrao simbolom apsolutnog duha i
savršenog čoveka. Večinu priča je preuzeo iz
jevanđelja. U njegovim pesmama se takođe
mogu videti specifične metafore koje vode
poreklo iz hrišćanskog predanja. Sa hrišćani-
ma je imao vrlo prijateljske, srdačne i odnose
pune poštovanja. U jednoj njegovoj priči mo-
žemo pročitati da su razlike među hrišćanima
stvorili jevreji: jedan jevrejski vođa se na pre-
varu preobratio u hrišćanstvo i vremenom je
među hrišćanima stvorio autoritet i postao
njihov vođa. Jednom svom saradniku je tajno
dao dokument u kojem ga postavlja za svog
naslednika, ali mu je rekao da ga do momen-
ta njegove smrti ne pokazuje nikome i da će
posle toga on postati vođa hrišćanske zajed-
nice. U momentu smrti ovog jevrejina, preva-
ranta, pojavillo se dvanaest različitih ljudi i
svaki od njih je imao po jedan testament u
kojem je pisalo da je baš on njegov naslednik.

Detalj freske u crkvi Vank

Tako je nastao rat među hrišćanima, a jevrejski vođa je postigao svoj cilj.

Najveći deo znanja iranskih pesnika o Isusu i hrišćanskoj religiji potiče iz Kur'ana, kur'anske književnosti i komentara, istorija islamskih letopisaca i priča Božijih poslanika. Zbog toga je njihovo mišljenje o ovom Božijem poslaniku uglavnom istovetno. Ova vrsta hrišćanstva koja je predstavljena u arapskim pesmama i islamskim religioznim izvorima u stvari je hrišćanstvo arapskih zemalja poput Sirije, Saudijske Arabije i Iraka.

Isus Hrist i njegov život su za iranske pesnike posle prihvatanja islama zanimljivi zbog dva razloga.

Jedna grupa pesnika je događaje iz Hristova života, priče i čudesa u vezi sa njim koristila za stvaranje umetničkih i pesničkih slika.

Druga grupa pesnika je Hristovu ličnost, mudrost i njegovo učenje koristila za izražavanje etičkih i religioznih stavova.

U prvu grupu spadaju dvorski pesnici i pesnici koji su više obraćali pažnju na lepotu forme svojih pesama nego na njihov sadržaj. Pesnici poput Hakanija i Anvarija, a u drugu grupu spadaju uglavnom veliki iranski mistički pesnici kao što su Senaji, Atar, Rumi...

Naravno, obe grupe koriste iste slike, metafore i simbole iz Hristovog života, ali ih koriste u različitim domenima. Prva grupa ih koristi u književnosti čiji je domen pohvala, pokazivanje umetničke veštine i rasonoda, a druga za izražavanje etičkih i mističkih mišljenja. Pesnici prve grupe Hrista i fragmente iz njegovog života upotrebljavaju umesto drugih alegorija i slika za opisivanje svoje drage ili onog koga hvale (obično kralja ili nekog moćnika). Pesnici ovog stila dela onih koje hvale porede sa Hristovim čudima (oživljavanje mrtvih i izlečenje bolesnih).

U persijskim pesmama Isus je veoma poznata i česta metafora za: sunce, blagi južni vetar zefir, vino i grožđe (Isus u dobi šest meseci), isceliteljsku moć, duh i dušu, znanje i mudrost, asketski način života, čistotu i nevinost, bogobojažljivost i čestitost i savršenog čoveka.

U glosarijumima književnosti i rečnicima persijskog jezika navodi se da ove metafore, priče u vezi sa njima i informacije iranskih pe-

snika o Isusu i njegovom životu uglavnom potiču iz islamskih izvora, a naročito iz Kur'ana

Mi ćemo ovde razmotriti te metafore, priče iz kojih vode svoje poreklo i pesnička i mistička tumačenja, tih priča da bi čitalac mogao da se upozna sa stanovištima iranskih pesnika o Isusu i hrišćanstvu.

ISUSOV DAH

(Metafora za prolećni vetar, jutarnji vetar, zefir, čuveni vetar istočnih pesnika, usne ljubljene, govor kraljeva...)

Hristova čuda oživljavanja mrtvih, izlečenje bolesnih, vraćanje vida slepima u Kur'anu su ovako zabeležena: „Kad Allah rekne: 'O Isa, sine Merjemin, sjeti se blagodati Moje prema tebi i majci tvojoj: kada sam te Džibrilom pomogao pa si s ljudima, u bešici i kao zreo muž razgovarao; i kada sam te pismenosti i mudrosti, i Tevratu i Indžilu naučio; i kada si, voljom Mojom, od blata nešto poput ptice napravio i u nju udahnuo i kada je ona, voljom Mojom, postala ptica; i kada si, voljom Mojom, od rođenja slijepa i gubava iscijelio; i kada si, voljom Mojom, mrtve dizao...'” (Kur'an 5/110).

U islamskoj književnosti, a naročito u iranskoj, Isus je simbol moći isceljenja. Iranske pesnike je ova priča inspirisala da stvore veoma lepe slike i sadržaje. Hristov dah je jedan od najučestalijih izraza u persijskoj poeziji. Prolećni vetar, zefir, govor kralja, pismo voljene, usne voljene se porede sa Hristovim dahom. U persijskoj poeziji se često mogu videti sledeći izrazi: Hristov vetar, Isusov dah, Isusovi dahovi, Azor (čovek koga je Isus oživeo), Isusove usne, Hristove usne (usne posle čijih poljubaca osećaš blaženstvo, odnosno, oživiš), blagodatni duh Isusovog daha, Isusov lek koji slepima vraća vid.

ISUSOV ASKETIZAM

(Apstraktni duh, pobožnost)

Isusovom skromnom i usamljениčkom načinu života iranski pesnici i mistici su pridavali veliku važnost. Isus je predvodnik skromnih. Rumi više puta pravi lepe aluzije na Hri-

stov asketizam: Isus svojim sledbenicima govoraše: „Srca svoja od sveta odvratite a ljubav njegovu zlom smatrajte“.

„I Hrist zbog toga što učaše da ljudi ne požele stvari ovoga sveta, lek za svaki bol postade“.

„Ako želiš kao Hrist da budeš, onda moraš od njega da učiš i da se smeješ tugi koju nam požuda naša stvara, materijalnim stvarima i usamljenosti“.

Pesnici su više puta stvarali i alegorije na Isusovu skromnu odeću.

ISUSOV MAGARAC

(Metafora za telo, materijalni svet i skrušenost)

Isus je imao magarca na kome je putovao i po mišljenju muslimana taj magarac je za hrišćane bio svetinja. U svojim pesmama Amir Moeli i Hakam prave alegorije na poštovanje i celivanje kopita tog magarca i odlivanje tih kopita u zlatu. Čini se da ova priča potiče iz verovanja običnih ljudi istočnog hrišćanskog sveta, ali Rumi piše: „Isus zbog skromnosti svoje magarca jahaše.“ U etičkim i mističkim pesmama Isus je simbol čistog duha a magarac materijalnog sveta. Ovi simboli se mogu videti i u pesmama Atarija, Sadija, Ovhadodine Marakeia, Senaia, Hakamia i Nazamija.

Sadi o telu i duši govori jezikom metafore:
„Tvoj Isus umire od slabosti
dok si uvek magarcem zaokupljen“.

ČUDO GOVORA U KOLEVCI

(Metafora za pravilno rasuđivanje, moć govora, pesničku moć, lepotu i stil govora)

Kada su jevreji klevetali Mariju da nije nevino začela, ona je smatrala da će dokaz njene bezgrešnosti dati Isus koji tada još u klevci bejaše: „A ona im na njega pokaza. „Kako da govorimo detetu u bešici?“ – rekoše. „Ja sam Allahov rob“ – ono reče – , meni će On Knjigu dati i vjerovjesnikom me učiniti“ (Kur'an, Marija 19/29-30)

U persijskoj poeziji ljljan je simbol moći govora i lepog izražavanja. Nazami Gondžavi u svojim pesmama poredi ljljan od jednog dana sa novorođenim Isusom sa sposobnošću govora.

ISUSOVA SOFRA

(metafora za milost Božiju, srce mistika i skup mistika)

Peta sura Kur'ana nosi ime „Trpeza“. U toj suri se pominje priča o sofri koju je Isus dobio sa Neba: „A kada učenici rekoše: 'O Isa, sine Merjemin, može li nam Gospodar tvoj trpezu s neba spustiti? – on reče: 'Bojte se Allaha ako ste vjernici'“! (Kur'an 5/112)

Isa, sin Merjemin, reče: „O Allahu, Gospodaru naš, spusti nam s neba trpezu da nam bude praznik, i prvima od nas i onima kasnijim, i čudo Tvoje, i nahrani nas, a Ti si hranitelj najbolji!“ (Kur'an 5/114)

U persijskoj mističnoj poeziji se milost Božija i skup mistika poredi sa Isusovom sofrim.

ISUSOVA IGLA

(Metafora vezanosti za materijani svet)

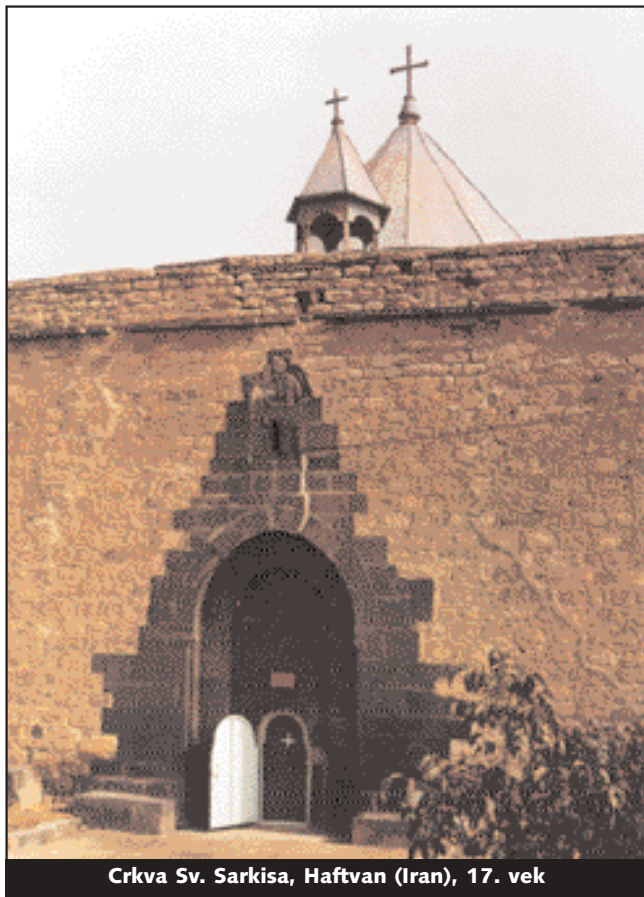
Po verovanju islamskih pesnika Isus se nije popeo više od četvrtog neba, jer je na svojoj odeći imao jednu iglu i zato što je posedovao jednu slomljenu činiju. „Bog dade naredbu da ga zadrže na četvrtom nebu“ (Priče Kur'ana Velikog, 47).

U persijskoj mističnoj poeziji Isusova igla je simbol vezanosti za materijalni svet koga mistik treba da se oslobodi. Mudrac Senai u tom smislu govori:

„Isusu je jedna igla put zatvorila
Ljubav prema svetu te sputava
Čak i ako od igle nije veća.

ISUS I SUNČEVA SVETLOST

Na osnovu teksta Kur'ana Plemenitog Bog je Isusa na Nebo uzneo. „...sigurno je da

Crkva Sv. Sarkisa, Haftvan (Iran), 17. vek

ga nisu ubili, već ga je Allah uzdigao Sebi“ (Kur'an 4/157, 158). Abu Bakr Atik Ebne Mohammade Sur Abedi Neišapuri (1115) u knjizi „Priče iz Kur'ana“ piše da je Isus uzdignut do četvrtog neba. Iranski pesnici takođe pominju tu istu priču. U iranskoj astronomiji četvrto nebo je kuća sunca. Boravak Isusa u sunčevoj svetlosti stvorilo je brojne pesničke teme. Na četvrtom nebu, Isus živi zajedno sa sunčevom svetlošću i tamo se moli Bogu, hvali Ga i uzdiže. Zbog toga se Isusov dah nalazi u jutarnjoj svetlosti sunca... (u mitraističkim mitovima sunčeva svetlost predstavlja vrata na koja se ulazi u dvor Ahura Mazde).

Ali u drugim komentarima, Isus je ostao na trećem nebu i tu živi u istoj kući sa Venerom. Hafez piše da nije čudno ako Venera peva Hafezove pesme uz melodiju i Isus na ples

navodi. U velikom broju islamskih priča, Isus je na drugom nebu.

ISUSOV HOM (KAZAN ZA BOJENJE ODEĆE)

(Metafora jedinstva, duhovnog sveta i sveta ideja bez oblika)

Marija je dala Isusa da uči bojadžijski zanat. Njegov majstor mu jednog dana dade odeću i reče mu da je oboji u različite boje, ali je Isus stavi u hom sa jednom bojom. Majstor beše vrlo zabrinut i reče mu da je svu odeću upropastio. Isus mu odgovori da će iz homa svaki komad odeće izvući u kojoj god boji hoće i tako i učini: jedan zelen, jedan žut, jedan crven... Ovo čudo se može naći u Kur'anu, ali i u pričama proroka i persijskim komentarima Kur'ana, a persijski pesnici ga koriste u svojim pesmama. Isusov hom mistici smatraju simbolom jedinstva i sveta duha. Hom sa jednom bojom jedan je od

velikih simbola koji Rumi koristi u svojoj poeziji. On hom smatra simbolom sveta jedinstva religija i različitosti, gde su svi oslobođeni svojih boja (osobnosti, karakteristika) i gde postoji samo jedna boja – Božija.

„Hiljade boja je pronašao u tom homu
Homu bez greha i bezgrešnosti“

Persijska izreka: „Osam boja izvući iz jednog homa“ se koristi za nekoga ko je veoma vešt i sposoban ili za nekog obmanjivača.

ISUSOVO VINO

(Istina i čisto mistično stanje)

U persijskoj poeziji Isus je metafora za vino, a vino zovu još i „Isus zemljoradnik“ ili „Isus svakog bola“ (Hakam, strana 389 i 452) i povlače paralele između vina i Isusovih isceliteljskih moći.

Za iranske mistike vino je simbol istine i čistog mističnog stanja, a sa druge strane, Isus je simbol savršenog čoveka i apsolutnog duha. Rumi u svojim pesmama dva puta (Masnavija 5/509 i Gazelama) ukazuje na dozvoljenost vina u hrišćanstvu i kaže: „Vino od grožđa za sledbenike Isusa, a Mansurijevo vino za sledbenike jasina (titula islamskog proroka Muhammeda (s.a.v.s.) i ime sure u Kur'anu).

ISUSOVA PTICA

Isus je od blata napravio ptica i po Božjoj zapovesti, ona je oživela i poletela. U Časnom Kur'anu piše: „Donosim vam dokaz od Gospodara vašeg: napraviću vam od ilovače nešto poput ptice i puhnuću u nju, i biće, voljom Allahovom, prava ptica“ (Kur'an 3/43). Persijski pesnici su od Isusove ptice takođe stvorili puno pesničkih slika.

ISUS I HODANJE PO POVRŠINI MORA

(Simbol čvrste i potpune vere)

Ova priča se može naći u Jevandelju. U Kur'anu se ne nalazi, ali je hadisi islamskog proroka (s.a.v.s.) prenose: „Proroku rekoše: Isus je po vodi išao. Prorok im odgovori: Da je bio čvršći u svojoj veri po vazduhu bi išao.“ Rumi i Senai ovo Isusovo čudo smatraju primerom moći i dejstva apsolutnog duha.

ISUSOV OSMEH

(Simbol stanja velike sreće, Isusovog duha)

U islamskim legendama Isus je uvek nasmejan dok je nasuprot njemu sveti Jovan Krstitelj najčešće tužan. Mistici Isusa koriste kao simbol za stanje velike sreće duha. Rumi, Atar, Šamse Tabrizi u svojim stihovima spominju Isusov osmeh.

HRIŠĆANIN (TARSA)

(Simbol duhovnog čoveka, monoteiste i duhovnog zanos)

U pahlavijskom jeziku reč „tarsak“ ima značenje: čovek koji se boji Boga. Hrišćane

zovu „tarsa“. Profesor Heming, nemački orijentalista, je uveren da je ova reč preuzeta iz sirijskog jezika.

U persijskom jeziku ova reč postoji još od najdavnijih vremena. Hrišćanska odeća (običnih hrišćana i monaha) bila je predmet pažnje mnogih persijskih pesnika. Pričaju da je bila žute i tamnoplave boje i poredili su je sa noćnim nebom. Hakami tamnoplavu boju odeće hrišćana poredi sa belom odećom muslimana u Meki.

U pesmama sufista, hrišćanin je metafora za duhovnog čoveka koji u sebi ubija sve osobine nečistog duha i teži da u sebi otelotvori sve odlike plemenitog i bogorodnog duha. Hrišćanin znači i monoteista.

Dete hrišćanin u simboličkim pesmama sufista je simbol misli Božije koja ulazi u srce sufiste. Duhovni zanos i javljanje duha svetoga koji iz carstva Božijeg ulazi u srce i dušu sufiste slika je koja se često može videti u pesmama Atara, Rumija i Hafeza.

ISUSOV POVRATAK (HRIST NA KRAJU VREMENA)

Po islamskim legendama, na kraju vremena će se pojaviti prevarant po imenu Dađavi. Predstavljaće se kao Mahdi (a.s.) (ime islamskog spasioca) ili kao Hrist. Kako šiitske legende govore, prvod dana se Mahdi (a.s.) diže na borbu sa njim, a četvrtog dana pojavljuje se Isus sa Neba ili iz mehraba džamije u Jerusalimu. Ranjava Đavija i ovaj umire.

Ovo su najrasprostranjenije i najčešće korišćene slike i značenja Hrista u persijskoj književnosti. Pored svega rečenog, u persijskoj poeziji se može videti i mnogo hrišćanskih imena i običaja, ali njihovo razmatranje je izvan okvira teme ovog rada (zato ćemo pomenuti neke od njih: hrišćansko pismo (latinića), jevandelje, zonar (pojas od platna koja su nosili hrišćani), bornos (vrsta šešira), Veliki post, drvo davanja koje su koristili za lečenje bolesnih, krst, hebrejsko pismo, patrijarh, Sveti duh, Otac, Sin, pop, Sveto trojstvo, Azor (čovek koga je Hrist oživeo), manastir, Sveti Jovan Krstitelj, sveštenik, episkop, čoja, magarić, lažni mesija Dažava, kandilo, crkvena zvona, Marijina palma (palma ispod koje

je Marija donela Isusa na svet), Isusov avan (u kojem je spravljao svoje lekove), Marijin post, Jovan Jevandelista, Vaskrs, mulu (vrsta frule sa kojom se svira u crkvi), grad Nazaret, reka Jordan.

Ono što iz svih ovih lepih i prijatnih priča i danas do nas dopire je ona vrsta prijateljstva, saosećanja i ljubavi koja se nalazi u učenu Isusa, Muhammeda (s.a.v.s.) i svih drugih religija. U knjigama islamskih velikana tokom 1400 godina ne može se pronaći ništa osim poštovanja Hrista, Mojsija i svih proroka i mudraca. Svi proroci od iste svetlosti i istog duha potiču i ta svetlost se kroz njih širi dalje do apostola, od apostola do sledbenika, i tako se tokom istorije širi u milion i milijardu grana sve dok u najudaljenijim granama ta svetlost ne usahne.

Proroci nam donose svetlost religije, ali ljudi na toj svetlosti grade hramove od svojih verovanja i običaja. Religija je čisti izvor mudrosti koji tokom vremena ljudi svojim običajima i verovanjima uprljaju i pomute. Čistu religiju treba očistiti od taloga istorije i verovanja ljudi. Religija je rođena na nebu, a vera na zemlji.

Naser Hosro, iranski pesnik i putnik, još pre hiljadu godina vrlo lepo podučava jedinstvu hrišćane i muslimane: „Ej, muslimane! Po čemu si ti o savršeniji od hrišćanina? Izbači iz svoje glave te ružne i loše misli. Sebe smatraš vernikom jer si izabrao Muhammeda (s.a.v.s.) a hrišćanina nevernikom jer je izabrao Hrista. Interesantno je da su njih dvojica Božiji proroci i prijatelji, a vi, njihovi sledbenici se zbog ta dva Božija prijatelja između sebe mrzite. Ej, muslimane! Ako ne veruješ hrišćaninu, ni on tebi neće.“

Da li avangarda današnje civilizacije i pored napretka znanja i nauke i velikog istorijskog iskustva ima sposobnost da shvati i primeni reči ovog pesnika od pre hiljadu godina? Da li možemo da pijemo čisto vino istine iz Isusove, Muhamadove (s.a.v.s.), Mojsijeve, Zaratustrine i Budine velike posude jedinstva i da se pijani od čistog vina religije oslobodimo okova istorije i naših predrasuda i verovanja?

Na kraju pročitajmo jednu Rumijevu gazelu:
*Onaj čovek u crven kaftan obučen,
Prošle godine se kao mesec na nebu pojavio,*

*A ove godine je u tamnoplavoj odeći
sufija došao,
On je isti onaj Turčin koji je ceo svet
uništio,*

*A ove godine u arapskoj odeći došao,
On je isti onaj naš prijatelj,
ali je haljine svoje promenio.
I po drugi i po ko zna koji put ponovo
došao,*

*Ove moje reči ne govore o seljenju
duše iz tela u telo,
Već o jedinstvu.*

*Svi su samo jedna osoba
Što se iz velikog Božijeg okeana
pojavljuje.*

*Puste priče ostavi i u ogledalo jedinstva
pogledaj,
Jer svi problemi i zablude iz ustiju naših
izlaze.*

preveo
Dejan Spasojević

MAHMUD FOTUHI

Rođen je 1964. godine u gradu Torbat-e Hajdarije (Horasan, Iran). Godine 1995. doktorirao je persijski jezik i književnost na Univerzitetu u Teheranu. Član je Naučnog veća Učiteljskog univerziteta u Teheranu. Od 2002. godine radi kao lektor persijskog jezika na Katedri za orijentalistiku Filološkog fakulteta u Beogradu.

Dr Fotuhi je napisao nekoliko knjiga koje se bave književnom kritikom i književnom scenom savremenog Irana. Sarađuje sa uglednim časopisima u kojima objavljuje eseje, kritike, prikaze, preglede i osvrtne. Uređivao je i bio je u uređivačkom kolegijumu nekoliko istaknutih časopisa. Učestovao je na brojnim međunarodnim skupovima.

Moralne krize sveta i načini prevazilaženja

prof. dr Aleksandar Birviš

Cenjeni i uvaženi prijatelji, dame i gospodo,

Zahvaljujem Bogu i ljudima na počasti što mi je učinjena pozivom za ovaj preliminarni skup. Nisam ni musliman ni pravoslavac, te sam zato uzeo temu za koju smatram da je prisno vezana za obe teologije, a nije konfesionalno ograničena.

Slobodan sam da pred vašu, meni dragu pažnju stavim neke svoje misaone pokušaje u vezi moralnih kriza savremenog sveta. Usudujem se da predložim neke moralne korake u nadi da ću doprineti rešavanju problema časti i čestitosti.

Svet je negovao prosvetu, ali je ipak uvođio nasilje. Nasilje je ozvaničila Francuska revolucija. Od tada pa do ovogodišnjeg (2003) rata u Iraku, nasilje se ne uzima za greh i vešto se opravdava.

Prema onom što je dostupno mojim znanjima, moralne krize proističu iz primene nasilja. Za to postoji pet razloga:

- a) prema Božijem naumu, čovek nije stvoren za nasilje nego za delanje i održavanje svega što mu je povereno (hilafet);
- b) Bog mrzi nasilje i sprečava nasilnike;
- v) nasilje rađa nasilje, iz nasilja ne može proizaći mir i čovečnost;
- g) nasilje nekom izgleda korisno, ali je to privid, krajnji proizvod nasilja je suštinski gubitak;
- d) nasilnici se pretvaraju u idole, a to neminovno vodi u greh.

Nemam vremena da izložim i razložim pojave moralnih kriza u savremenom društvu. Nadam se da će i ostale kolege doprineti ovim razmatranjima.

Napomenuo bih nešto o čemu se prilično govori u ovakvim prigodama. I sociolozi i etičari uočavaju u savremenom društvu raspad braka i porodice. Na Balkanskom poluostrvu ta kriza postoji, ali ona ne spada u savremenost.

Balkanci su, naime, pet stoleća bili pod osmanlijskom okupacijom. Okupator je njihove dečake uzimao u janičare, a odrasle muškarce je odvodio na kuluk izvan uobičajenog boravišta (zgon). Porodica je tako lišavana najboljih domaćina, najzdravijih naslednika i najpouzdanijih zaštitnika. Osmanlijsko razaranje je bilo postojano, obuhvatilo je i biološki i mentalni sklop balkanskog društva i trajalo je vrlo dugo.

Ostale pošasti su nove. Mnogi ih ne vide kao krize, nego ih proglašavaju za napredak. Dokaz je to da je moral u sunovratu i da se nešto mora učiniti.

PREVLADAVANJE KAO LIČNI ZAVET U VERI

Čenjeni i uvaženi prijatelji, dame i gospodo,

Slobodan sam da predložim nekoliko duhovnih koraka. Oni su namenjeni ljudima koji veruju i predstavljaju neku vrstu zaveta. Valjalo bi ga često čitati i o njemu razmišljati, jer i sadašnjost i budućnost stoje u rukama Svevišnjeg i u srcima onih koji veruju u Živoga i Svemoćnoga Boga.

Duhovni uzlet, rad Firuze Golmohamedi, Iran

To su koraci vere i ponašanja u skladu sa onim što obećavamo svome Stvoritelju.

Korak prvi: verujem u Boga i oslanjam se na Njega. Ne želim da sve moje potrebe budu zadovoljene, jer moja ogrehovljena priroda ne zna šta je za mene dobro. Očekujem da Svevišnji bude stvarno i jedino zadovoljenje mojih potreba. Uzdam se u Njega pre i iznad svih mojih sposobnosti, veština i snalažljivosti. Zato se Njemu molim na početku svakog nastojanja, tokom svega što činim i na kraju svakog dela.

Korak drugi: odričem se pohlepe. Verujem da se mnoge moje potrebe mogu znatno smanjiti ili potpuno izostaviti. Neću opravdavati sebe, nego ću nastojati da pošteno sagledam šta me podstiče. Ako je to pohlepa ili gordost ili nadmenost ili vlast nad ljudima i

stvarima i ustanovama, onda se odričem takvih želja i molim Boga da mi oprost i molim da mi oproste ljudi koje uplićem u svoje nečovečne želje. Neka me pokreće nebeska volja, a ne moje želje i nastojanja.

Korak treći: držaću se nebeske radosti. Odbacujem razuzdanost, neozbiljnost i neusklađeni život i sve što iz njega ističe. Molim Gospodara svih razboritošću i radosno slavim Boga, Koji me je oslobodio od kazne za greh i oprostio mi različite krivice. Spreman sam da

na kna dim sve što mogu naknaditi i pokoravam se odlukama Najpravednijeg Sudije.

Korak četvrti: vesno i oduševljeno odbacujem nasilje, nadmenost i ugnjetavanje ljudi i prirode. Molim Boga da mi pomogne. Molim prijatelje da mi se nađu

pri ruci. Neka me Nebeski Učitelj nauči da poštuju svako ljudsko biće, svako živo biće i svaku drugu tvorevinu. Znam da će jači i bahatiji smatrati da imaju moć da nada mnom sprovode svoje nepravde i nasilne mere, ali isto tako znam da je sa mnom moj Svemoćni Zaštitnik, Preslavni Gospod. Njemu se molim i od Njega očekujem da stane na put zlotvorima i tlačiteljima, da njihovo vreme prekрати i njihovu silu satre.

Korak peti: imaću oči otvorene za bezakonje i nepravdu. Duša će moja svagda težiti za pravdom. Prizivaću Sudiju Najpravednijeg da me neprestano drži u pravdom i da me Svojim Duhom preko Svojih proroka uvek opominje i poučava kako da živim u pravdi i kad sam okružen nepravdom.

Korak šesti: biću ozbiljan, ali neću biti nemilosrdan. Molim Premudrog Učitelja za milosrđe, praštanje i pomilovanje da bih umeo oprostiti kao što On prašta, smilovati se kao što se On smilovao meni i meni sličnima i pomilovati krivca kao što je On meni izrekao pomilovanje. Služiću Mu zahvalno i odano.

Unapred znam da će me i najbliži moji smatrati nerazumnim, ali više volim da budem bez uma u očima ljudi, nego da budem nemilosrdan prema čoveku ili ženi koje je Bog postavio da mi budu brat i sestra.

Korak sedmi: molim se Bogu i nastojim u mogućnostima, što mi ih je On dao, da budu i ostanu čisti pred Gospodom i anđelima Njegovim: moj um, moj razum, moja volja i osećanja. Neću se osvrutati na misli i zavere nečastivih sila. Božija načela su za mene jasna i neću odstupati od njih koliko do mene stoji.

Pred Svemoćnim padaju sve ljudske zamisli i namisli.

Korak osmi: bio sam i biću graditelj mira i dobre volje. Mnogi unose nemir i zlu volju. Ipak, ja ću pozivati ljude da se vrate Bogu i da se pomire s Njim. Za mnoge će to biti teško, ali Svevišnji daje silu nemoćnima a moćnima oduzima moć. Nastojaću da najpre ja stvarnije, iskustvenije i dublje živim u miru trostrukom: s Bogom, s ljudima i sa samim sobom. Verujem da je Božija volja da ljudi žive u trostrukom miru, da narodi žive u miru i da čovečanstvo ne treba da stupa u ratove, jer ratni dobici ne mogu da nadoknade gubitke.

Korak deveti: živim u svetu koji je svojim velikim delom izgubio putokaz. Bog me je postavio da se u tom svetu molim za taj svet. Znam izlaz. Znam put. Ima nade.

Korak deseti: iako se borim za ljudska prava i za čast i dostojanstvo svakog ljudskog bića, ipak ću radije pristati da budem progonjen negoli da progonim druge, da budem mučen negoli da mučim druge, pa i da budem ubijen na Božijem putu negoli da ubijem druge iz bilo kojih razloga. Ne znači da ja to volim, ali verujem da će to biti na blagoslov nekom – možda meni nepoznatom – ljudskom biću. Nastojim da otklonim ili bar ublažim patnje i obespravljenu. Međutim, dobrovoljno ću pristati na sva ograničenja kad sam svestan da sam na Božijem putu i na pra-

vednoj strani. Neka moj primer koristi i onima koji me vole i onima koji me progone.

Čenjeni, uvaženi i poštovani,

Predložio sam načine i postupke za prevladavanje kriza u savremenom društvu. Ovo su ipak samo predlozi. Nisam dostojan da sebe poredim s prorocima i svetim ljudima. Ipak verujem – uprkos usponima i padovima lične vere – da nisam govorio samo na osnovu mudrosti i učenosti ljudske, nego i prema pouci Božijeg Duha koji i meni ima šta da udeli.

Ne bih voleo da se išta postiže preterivanjem, jer preterivanje ne može bez nasilja. Slučajno sam, eto, čovek koji zna da svira na jednom instrumentu sa žicama. Ako te žice preterano zategnem, one će popucati; ako žice preterano opustim, one neće davati nikakav ton – muzike neće biti ni ovako ni onako. Samo ako žice pravilno postavim i zategnem po propisnoj meri, imaću prilike da se radujem muzici.

Tako će biti i s prevladavanjem krize. Neka svet postane dobro usaglašena muzika, blažena harmonija i nenapadna dinamika. Bože pomoz!

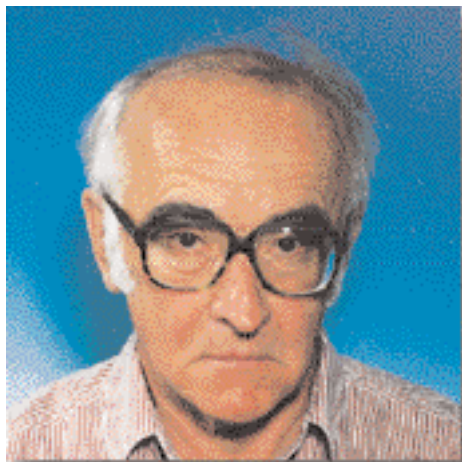
ALEKSANDAR BIRVIŠ

Prof. dr Aleksandar Birviš je rođen 1928. godine u Nišu. Diplomirao je teologiju na Bogoslovskom fakultetu SPC (1953) i orijentalistiku na Filološkom fakultetu u Beogradu (1961). Godine 1991. dodeljen mu je počasni doktorat na Teološkom fakultetu Gordon-Konvel u SAD. Godine 1993. izabran je za potpredsednika Jugoslovenskog biblijskog društva.

Aleksandar Birviš je do sada objavio sledeće knjige i brošure: „Sagledavanja: Evanđeoske poruke za naše vreme“ (1994), „Od večeri do jutra pred Gospodom“ (1998), „Hristos se rodi“ (2000), „Hristos vaskrse“ (2000), „Savremena načela prevodjenja Svetog pisma“ (Ikonos, 2002) i zbirku radio-propovedi „Male reči o Velikom Bogu“ (2002). Dr Birviš danas deluje kao akademski dekan Teološkog fakulteta u Novom Sadu i predsednik Saveza baptističkih crkava u Srbiji.

Kriza morala kao znak našeg vremena i njeno prevazilaženje

Marko P. Đurić

TREBA NAM MILOSNOG ISKUSTVA

Iskustveno stoji da današnje čovečanstvo preživljava jedno strašno razdoblje krize. Što je „moralni red“ u njemu narušen „pred nama i u nama“, kako je govorio G. Picon, „sve je se izmenilo“ na našu opštu štetu, pa prvenstveno govorimo o krizi morala. No, da bi se ona prevazišla najvažnije je odgovoriti na pitanje šta sada činiti iz situacije u situaciju? Jer samo jedna promena može da donese bolje, ukidajući svojim postojanjem ono staro. Međutim, da bi ona nastupila nužno je odgovoriti na ono Luterovo pitanje „kako pridobiti Milostivog Boga“ za našu opštu i pojedinačnu stvar koja bi isključivala stanje krize? No, do toga jedino može da dođe u stanju naše milosti, a to je istovremeno i stanje naše međusobne ljubavi u jevanđeoskoj aksiologiji prijanja uz najveću vred-

nost, i dobro. Pošto je ljubav u jevanđeoskoj aksiologiji „takoreći, Božja narav“ (I. IV, 4, 8, 16), a zatim hrišćanin ne poznaje nijedan „veći zahtev“ koji bi bio veći od njenog zahteva (Mk, 12, 30) to ona i ne može da se detroniše, svede na nivo sredstva. Egzistencijalni zahtevi našeg vremena, i sama naša nemoć pred misterijom zla, od nas prvenstveno traže da se pozabavimo teologijom milosti sećajući se pri tom Avgustinove teologije milosti („O milosti i slobodi volje“) i Pelagijevih stavova u vezi naše slobodne volje. Pošto je u stanju milosti „sav naš delatni princip“ to nam danas prvenstveno treba njezinog iskustva kako bi jedno stanje zamenili boljim. Pošto u njenom odsustvu „pravednik neće ustajati“ u svom moralnom dobru, pa isto neće biti upisano u knjigu života (Otkrivenje, 20, 12) to naša zavisnost od nje nikad nije bila veća nego sada. Zbog dobrih dela, u kojima je i svo prevazilaženje sadašnje krize, moramo se uvek sećati dveju stvari: prvo, Isusovog poziva da ga sledimo (Mk, 1, 17) na svom životnom putu, a zatim uvek moramo da pamtimo da nas Bog uvek zove i da od nas traži da druge pozivamo kako bi svi bili jedno u Njemu, jedno društvo i jedna zajednica verujućih ljudi. Upravo zato i u Kur'anu Časnom čitamo: „Na putu Gospodara svoga mudro i lepim savetima pozivaj i s njima na najlepší način raspravljaj“ (An-Nahl, 125). Međutim, da bi se odazvali Njegovom zovu u našoj slobodi i druge pozivali k Njemu potrebno je nešto što nas vodi tome, a to je ono unutarne obraćanje u vezi koga Luka piše: „I ti, kad se jednom obratiš, utvrdi braću svoju.“ (Luka, 22, 32)